

МІСІЯ ГЕНЕРАЛА ЛЕВА ПРХАЛИ У КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ (1938 – 1939 рр.)

Пагіря Олександр Михайлович

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Меморіального музею тоталітарних режимів «Територія Терору», м. Львів

E-mail: bandusak@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-2481-9769>

У статті аналізується діяльність чеського генерала Лева Прхали на посаді третього міністра в автономному уряді Карпатської України та командувача чехословацьких військ на сході Другої Чехо-Словацької республіки у 1938 – 1939 рр. Методологічною основою дослідження є комплексний підхід до аналізу діяльності генерала Прхали із включенням широкого загальночехословацького та міжнародного контексту. На основі невідомих документів із чеських архівів та сучасних досліджень простежено роль чеського генерала Лева Прхали у посиленні обороноздатності автономного краю в умовах підривної дії Угорщини та Польщі, проаналізовано обставини та наслідки його призначення на урядову посаду в Хусті, висвітлено його конфлікт з карпатоукраїнською елітою та причетність до розробки та реалізації планів придушення українського руху в Карпатській Україні. Особливо розглянуто участь генерала в організації оборони краю від угорської збройної агресії у середині березня 1939 р. Замість очікуваної стабілізації ситуації у Карпатській Україні призначення Прхали на посаду третього міністра в автономному уряді 16 січня 1939 р. зіграло деструктивну роль, спровокувавши кризу у відносинах між Прагою та Хустом та загостривши українсько-чеські відносини. Окрім внутрішньополітичних причин це рішення було продиктоване прагненням уряду ЧСР нормалізувати свої відносини із Польщею. У подіях у Карпатській Україні Прхала виявив себе як чеський централіст і противник автономізації республіки, рішуче протидіючи спробам українців утвердити власну державність в рамках Чехо-Словацької федерації.

Ключові слова: Лев Прхала, Карпатська Україна, Друга Чехо-Словацька республіка, Карпатська Січ.

Постановка проблеми. Постать чеського генерала Лева Прхали залишається контраверсійною в історичній пам'яті та науковій історіографії в Україні та Чехії. У період 1938 – 1939 рр. цей військовий став фактично другою людиною в автономній Підкарпатській Русі / Карпатській Україні як складової Другої Чехо-Словацької республіки, обіймаючи посади командувача чехословацьких військ на території краю і третього міністра у двох кабінетах Августина Волошина (січень-березень 1939 р.). В українській мемуарній літературі Прхала став уособленням чеського централізму та шовінізму, підступних спроб Праги підпорядкувати автономію своїм інтересам (з руки письменника і мемуариста Василя Гренджі-Донського навіть постав термін «прхалівщина») [Гренджа-Донський, 1987, с. 196]. Його вважали відповідальним за брутальний наступ чехословацької армії проти Карпатської Січі в Хусті в ніч з 13 на 14 березня 1939 р., який спричинив численні жертви, та послабленні українських сил перед угорським нападом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські історики слідом за мемуарними джерелами приділяли певну увагу конфлікту генерала Прхали з карпатоукраїнською урядовою елітою на початку 1939 р., давали неоднозначні оцінки його ролі у подіях у Хусті 13–14 березня 1939 р. та обороні Карпатської України від угорського наступу [Стерчо, 1994, с. 132, 134; Мандрик, 2009, с. 55–56, 67–69, 72]. Деякі дослідники помилково вважали, що призначення Л. Прхали було інспіроване Берліном [Закарпаття від Угорщиною 1938 –1944,

1999, с. 31] і приписували генералу проницькі погляди [Мандрик, 2009, с. 55]. Водночас в українській літературі були тільки поодинокі спроби висвітлення біографії Прхали [Федака, 2010, с. 183–185; Пагіря, 2011; Майоров, 2016]. Поряд з цим серед чеських істориків тривають дискусії про роль Лева Прхали у захисті Чехо-Словацької республіки у 1938 – 1939 р., його діяльність під час Другої світової війни та протистояння з табором Едуарда Бенеша на еміграції [Šrámek, 1996, s. 93–108; Jindřich, 2004, s. 308–309; Vojenské osobnosti československého odboje, 2005, s. 239–240; Nemeček, 1994, s. 107–132; 2006, s. 283–300; Kuklík, Nemeček, 2004]. Обставини призначення генерала на посаду третього міністра автономного уряду Карпатської України були предметом аналізу чеського історика Давида Свободи, який зокрема припускав вплив фактору Польщі на це рішення з огляду на підготовку деякими представниками чехословацької еліти здачі Підкарпатської Русі на користь Варшави задля створення противаги німецькій експансії у Центральній Європі [Svoboda, 2014, s. 27–28].

Незважаючи на наявність окремих публікацій в українській та чеській історіографії, діяльність генерала Прхали на Підкарпатській Русі/Карпатській Україні у 1938 – 1939 рр. малодосліджена. Багато питань, пов'язаних з його участю у подіях на сході Другої Чехо-Словацької республіки у 1938–1939 рр. залишаються без відповіді. Це зокрема стосується його участі у житті автономного краю восени 1938 р., обставин його призначення на посаду третього міністра в уряді Карпатської України у січні 1939 р., причетності до розробки планів придушення

українського руху і посилення позицій Праги в автономному краї, ролі у кривавих подіях в Хусті 13–14 березня 1939 р., участі в організації оборони краю від збройної агресії Угорщини у середині березня 1939 р. Матеріали чеських архівів дають можливість пролити світло на ці питання.

Мета дослідження – проаналізувати діяльність чеського генерала Лева Прхали на посаді третього міністра в автономному уряді Карпатської України та командувача чехословацьких військ на сході Другої Чехо-Словацької республіки у 1938 – 1939 рр.

Проголошення автономії Підкарпатської Русі та призначення її першого уряду на чолі з угрофілом Андрієм Бродієм 11 жовтня 1938 р. застали Лева Прхалу на посаді командувача 3-ю армією (криптонім «Штефаник»), що після мобілізації була розгорнута у східній частині республіки у складі трьох армійських корпусів (V, VI, VIII) і семи дивізій із завданням забезпечити оборону проти можливого нападу угорської армії та утримання сполучення із Румунією. У військово-адміністративному плані вона охоплювала чотири прикордонні округи, які в армійській документації фігурували під криптонімами «Rafael» (39), «Medard» (40), «Alfons» (41) та «Karol» (42) [Minařík, Šrámek, 2000, s. 89–106]. Останній зокрема охоплював територію Підкарпатської Русі і включав у себе 12-ю дивізію з центром в Ужгороді на чолі з бригадним генералом Олегом Сватеком і двома батальйонами (37-й та 38-й) StOS (Охорони для оборони держави) загальною чисельністю понад 13 тис. військовослужбовців. Ці військові сили напряму підпорядковувалися командуванню VI корпусу (криптонім «Фердинанд») на чолі з дивізійним генералом Ондржеєм Мезлом [Namák, Vondrovský, 2011].

Основним завданням підпорядкованого Прхалі військового угруповання було не допустити відокремлення автономних Словаччини та Підкарпатської Русі чи окупації їх сусідніми державами, утримувати політичний лад і спокій, вести боротьбу з диверсійно-терористичними нападами з боку Польщі й Угорщини. Генерал Прхала категорично не сприймав процесу федералізації республіки й виступав проти надання Братиславі й Хусту автономних прав, розглядаючи утворення цих самоврядних країв як крок до остаточного розпаду Чехо-Словаччини. На посаді командира 3-ї армії він намагався жорсткими методами та військовою силою протистояти відцентровим тенденціям. Сучасники характеризували його як консерватора і людину, «повну запалу і волі втримати ситуацію під контролем» [NA, F. MV-L, k. 114, sign. 2-10-3].

Після Віденського арбітражу 2 листопада 1938 р., за результатом якого Угорщині були передані заселені угорцями південні території Підкарпатської Русі, роль чехословацьких військових у житті автономії значно посилилася. Зокрема, чехословацька армія виконала основну частину завдань із евакуації державного майна і установ. У подальшому для забезпечення безперебійного постачання товарів чехословацьке командування на чолі з генералом Прхалою виділило 600 військових

вантажівок, які курсували двома автоколонами між Пряшевом та Хустом. У період між 14 листопада та 20 грудня 1938 р. чехословацькі військові траки перевезли по трасі Пряшів-Гуменне-Стакчин-Великий Березний-Перечин-Свалява-Довге-Хуст (274 км) 19 200 тон вантажів, подолавши в загальному підсумку 1740 000 км [Lidove Noviny, 24 prosince 1938, s. 2]. Ця траса отримала назву «дороги життя», оскільки забезпечувала життєві потреби автономії [John, Kliment, Nakládal, 2004, s. 72–75].

Восени 1938 р. територія Підкарпатської Русі стала ареною «гібридної війни» з боку сусідніх Польщі та Угорщини [Пагіря, 2016, с. 292–323], які прагнули створити спільний кордон у Карпатах. Усвідомлюючи загрозу втрати східної провінції, Лев Прхала наказав укріпити військовий контингент на території краю, вважаючи, що ситуація вимагає «швидкого і радикального рішення» [VHA, fond MNO, HS, oper. oddél 3, inv. č. 5348, kart. 23]. Наприкінці листопада 1938 р. за його наказом сюди було направлено додаткові сили: дислоковані тут 36-й та 45-й піхотні полки поповнилися 1600 військовослужбовцями з розпучених 4-го та 6-го прикордонних полків із Богемії та Моравії. Водночас для підкріплення молодого й недосвідченого офіцерського корпусу прибули 40 енергійних капітанів – командирів рот [VHA, fond MNO, HS, oper. oddél 3, inv. č. 5348, kart. 23; VHA, fond MNO, HS, organiz. oddél 1, inv. č. 6485, kart. 252].

20 листопада 1938 р. генерал Прхала санкціонував ліквідувати будь-яку терористичну діяльність у Карпатській Україні без зволікання й безоглядно, вважаючи, що вагання і прояви м'якотілості можуть призвести тільки до погіршення ситуації та посилення активності терористів [VHA, fond MNO, HS, oper. oddél 3, inv. č. 5347, kart. 23]. Врешті-решт, через успішні дії чехословацьких військ, яким у співпраці з українським парамілітарним формуванням Карпатською Січчю вдалося нейтралізувати більшість атак, диверсійна операція Угорщини та Польщі захлинулася та врешті була згорнута під тиском міжнародної спільноти наприкінці листопада 1938 р. [Пагіря О., 2019, с. 97–122]

Після проведення демобілізації та скасування командування на рівні армій, у середині грудня 1938 р. Прхала очолив крайове військове командування у Братиславі й одночасно виконував обов'язки зв'язкового офіцера при словацькій автономній владі [VHA. Fond MNO, HS, oper. oddel. 3, inv. č. 5346, kart. 23]. Разом з іншими вищими офіцерами чехословацької армії він виношував плани запровадження військової влади на території Словацької Країни та усунення від керівництва автономного уряду Йосифа Тісо [Šrámek, 1996, s. 101].

Рішуча і безкомпромісна позиція генерала щодо захисту кордонів республіки на сході не залишилися непоміченою у Празі, яка шукала шляхів для стабілізації ситуації на Підкарпатській Русі та відновлення політичного статус-кво. Окрім підривної діяльності Угорщини та Польщі, комунікаційних та економічних труднощів, спричинених Віденським

арбітражем, чимало клопотів чехам додавала політика карпатоукраїнського уряду А. Волошина. Прага гостро реагувала на звільнення чеських державних службовців та призначення на їхнє місце місцевих українців й емігрантів. Запровадження української мови, зміна назви краю (на Карпатська Україна), посилення української агітації, діяльність Карпатської Січі, наплив українських емігрантів зі всієї Європи, активізація Німеччини та ОУН, антипольські та античеські інциденти в краї – посилювали роздратування чехословацького уряду та військових ситуацією у краї. До цього додавався тиск Варшави, яка з листопада 1938 р. робила неодноразові дипломатичні втручання у Празі з приводу діяльності українських емігрантів на території Підкарпатської Русі та їхніх спроб перетворити останню на базу своєї «підривної антипольської діяльності» [Archiv MZV, Fond František Chvalkovský (1938-1939), inv. č. 4068/38, 4073/38].

Із доступних на сьогодні архівних документів випливає, що ідея призначити свого ставленика в хустський уряд для виконання контрольно-наглядової функції зародилася у Празі ще у середині листопада 1938 р. саме під польським впливом¹. Така можливість з'явилася після звільнення 30 листопада 1938 р. з посади міністра внутрішніх справ Підкарпатської Русі лояльного до чехів Едмунда Бачинського. Хуст запропонував федеральному уряду шість кандидатур на заміщення вакантної посади, однак Прага не поспішала із призначенням, побоюючись надмірного посилення українського табору, і фактично до середини січня 1939 р. портфель внутрішніх справ залишався незайнятим.

З огляду на посилення відцентрових тенденцій у Карпатській Україні, празька влада прагнула встановити безпосередній контроль над крайовим Міністерством внутрішніх справ (МВС), яке за конституційним законом від 22 листопада 1938 р. належало до компетенції автономного уряду. Відтак, 16 січня 1939 р. президент Чехо-Словаччини Еміль Гаха без проведення попередніх консультацій із автономним урядом² призначив міністром

внутрішніх справ Карпатської України чеського генерала Лева Прхалу. 17 січня 1939 р. останній склав присягу перед прем'єр-міністром Рудольфом Бераном [VHA, fond MNO, HS, oper. oddél 3, inv. č. 5308, kart. 382; Feierabend, 1994, s. 99].

Прага пояснила своє призначення бажанням допомогти крайовому уряду. Натомість у Хусті вважали це рішення кричущим проявом чеського централізму та відкритого наступу на права автономії у порушення конституційного закону від 22 листопада 1938 р. Зокрема, йшлося про призначення на ключову урядову посаду неуродженця краю. Застереження українських діячів викликали також русофільські та полонофільські погляди генерала, знані ще з часів командування ним 12-ю піхотною дивізією в Ужгороді у 1925 – 1931 рр. До того ж Прхала був відомим противником нових реалій Другої Чехо-Словаччини, які трансформували республіку у триєдину федерацію чехів, словаків та карпатських українців. За спогадами секретаря чехословацького прем'єр-міністра Віктора Барана, генерал сам запропонував Рудольфові Берану свою кандидатуру на посаду в хустському уряді, аби мати змогу контролювати ситуацію там [Баран, 1996, с. 115].

Номінація Прхали стала справжнім триумфом празького централізму, сколихнувши хвилю протестів у краї. Від органів влади та українських організацій на празький Град хлинули протестні телеграми. Зокрема, 18 січня 1939 р. Українська Центральна Народна Рада надіслала у Прагу гострий лист за підписом Михайла Брацайка та Федора Ревая, у якому рішення центрального уряду названо «шкідництвом при побудові нашого державного співжиття» [VHA, fond MNO, HS, Prezidium II, inv. č. 16227, sign. 28 1/6, k. 13023].

Протягом 17–21 січня 1939 р. відразу у кількох населених пунктах Карпатської України пройшли демонстрації проти призначення Прхали [ДАЗО, ф. 18, оп. 3, спр. 105, арк. 7]. Зв'язковий офіцер при уряді Карпатської України підполковник Карел Лукас 19 січня 1939 р. писав про різке загострення відносин між українцями і чехами та побоювався провокацій. На знак підтримки генерала Прхали чехи почали демонстративно носити національні стрічки та проявляли «незацікавленість у роботі на державній службі в Карпатській Україні» [VHA, fond MNO, HS, oper. oddél 3, inv. č. 5349, kart. 23]. Щоб продемонструвати свою важливість у підтриманні життєдіяльності автономії, оголосили страйк чеські водії автомашин [Archiv MZV, Politické věci, kart. 46].

Відразу після свого призначення Лев Прхала опинився в епіцентрі політичного конфлікту, в основі якого лежала боротьба за повноваження між

¹ Про це свідчать записи розмови міністра закордонних справ Чехо-Словаччини Франтішека Хвалковського з польським послом Казімежом Папе у Празі 14 листопада 1938 р., під час якої перший висловив стурбованість з приводу заяв свого співрозмовника про те, що українська еміграція підпорядкувала собі виконавчу владу на Підкарпатській Русі, перетворивши останню на базу своєї діяльності (Archiv MZV, Fond František Chvalkovský (1938-1939), inv. č. 4068/38, 4073/38). У відповідь міністр пообіцяв відправити у східний регіон спеціальну комісію для вивчення ситуації та наведення порядку із місцевою владою. Окрім цього Хвалковський запевнив Папе, що командувач 12-ю піхотною дивізією на Підкарпатті генерал Олег Сватек отримає особливі повноваження, а можливо навіть обійме посаду міністра внутрішніх справ у карпатоукраїнському уряді, щоб пильнувати, аби «українська акція не спрямовувалася проти Польщі». Це питання міністр також пообіцяв підняти під час зустрічі з президентом ЧСР Емілем Гахою (Archiwum Akt Nowych (AAN), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5460, s. 124–125). Очевидно, що кандидатура Сватека була згодом замінена на Л. Прхалу.

² У мемуарній літературі не має єдності щодо того, чи давав А. Волошин згоду на призначення Л. Прхали на посаду міністра автономного уряду. Зокрема, Вікентій Шандор, посилаючись на свідчення міністра Юліана Ревая, стверджував, що під тиском

Праги А. Волошин був змушений погодитися на кандидатуру чеха, відчуваючи велику залежність від асигнувань центрального уряду (Vincent Shandor. Carpatho-Ukraine in the Twentieth Century. A Political and Legal History. – Harvard University Press, 1997, p. 129–130). Можливо, саме цьому була присвячена зустріч А. Волошина з президентом Е. Гахою 13 січня 1939 р. у помешканні останнього у Празі (Archiv Kanceláře prezidenta republiky (KPR), inv. č. 1143, sign. D 2388, PR 1130/38, PR 1430/38, kart. 16). Як би там не було, уряд в Хусті був заскочений швидкістю, з якою діяла Прага.

федеральним центром і підкарпатською автономією. У листах до Лева Прхали (17 та 20 січня 1939 р.) Августин Волошин писав, що його приїзд на Підкарпатську Русь як третього міністра «не є бажаним», наголошуючи, що співпраця з ним в уряді буде неможливою, адже «функція міністра не є функцією державного урядовця чи воєнка, який виконує накази, а справою політичного характеру» [Беднаржова, 1995, с. 175; Карпатська Україна (1938-1939), 2009, с. 134–135]. Ніби не помічаючи всього негативу навколо себе, Прхала у відповідь спокійно заявив, що вважає «за честь для себе довіру президента республіки та має надію, що і з урядом Підкарпатської Русі знайде порозуміння, яке уможливить взаємну співпрацю» [VNA. Fond MNO. NS, Prezidium II. Inv. č. 16227. Sign. 28 1/6. K. 13023]. На знак протесту прем'єр Волошин і міністр Ревай не прийняли запрошення на засідання центрального уряду в Празі, повідомивши його голову Берана, що бойкотуватимуть наступні засідання до часу відкликання чеського генерала [NA, MZV VA I, kart. 1774; Карпатська Україна, 2009, с. 218].

Чеський дослідник Павел Шрамак пояснював відрядження Лева Прхали в Карпатську Україну його конфліктом із політичною елітою ЧСР. Наприкінці вересня 1938 р. генерал був співучасником невдалої військової змови проти президента Едуарда Бенеша, що мала на меті запобігти Мюнхенському диктатові. Після цих подій чехословацьке політичне керівництво намагалося тримати його на відстані – спочатку в Словаччині, а потім у Карпатській Україні, сподіваючись, що там його енергія і динамізм підуть на користь державним інтересам [Šgrátek, 1995, s. 100–101]. У чехословацькому уряді Прхалу називали «політичним генералом», вважаючи, що він більше керується політичною логікою, ніж наказами командування [Feierabend, 1994, s. 91]. З одного боку, посада в підкарпатському уряді стала своєрідним засланням для опального військового. З іншого боку, центральний уряд довірив йому важливу місію в східній провінції – у разі потреби придушити силою будь-які відцентрові тенденції.

На засіданні федерального уряду 23 січня 1939 р. генерал відзвітував про напружену суспільно-політичну ситуацію в автономії та неможливість виконувати в Хусті свої функції. Однак прем'єр-міністр Рудольф Беран вважав, що відкликання Прхали може сильно вдарити по престижу центрального уряду, тому вирішив продемонструвати твердість позиції Праги, наголосивши на поверненні генерала до Хуста [PA AA, Innere Politik. Parlaments. u. Parteiwesen. R103419, s. 25; Lidové Noviny, 25 ledna 1939, s. 2]. Через небажання українців співпрацювати з Прхалою та бурхливі античеські демонстрації у Празі склалося враження, що Волошин уже не може керувати краєм.

Після урядового засідання Беран провів телефонну розмову з Волошином, запропонувавши йому як компромісне рішення призначити Прхалу міністром комунікацій, однак Хуст наполягав на своєму. Коли Беран пригрозив, що у Праги є засоби для утвердження своєї позиції, Волошин запитав, чи

під цим слід розуміти військове втручання [PA AA, Innere Politik. Parlaments. u. Parteiwesen. R103419, s. 25].

Напруження між Хустом і Прагою досягло найвищої точки. Воно стало предметом обговорення на засіданні центрального уряду 27 січня 1939 р., на якому від уряду Карпатської України був формально присутній лише головний герой цієї політичної драми – Лев Прхала. З огляду «на повторне порушення законного порядку і спокою на Підкарпатській Русі» прем'єр Беран пригрозив кабінету Волошина звільненням і призначенням нового уряду, якби «негайно не відбулися зміни, і зміни ці мали бути проведені власними силами» [NA, 1082 PMR, kart. 8292, s. 422–424].

Доля автономного уряду мала бути вирішена протягом наступних днів (28-30 січня) на переговорах у Празі прем'єр-міністра Рудольфа Берана і президента Еміля Гахи з урядовою делегацією від Карпатської України у складі Юліана Ревая, Михайла Брацайка, Миколи Бандусяка та Андрія Ворона. За результатами кількадечних політичних консультацій 31 січня 1939 р. було остаточно погоджено, що Лев Прхала обійме посаду міністра комунікацій, однак більшість часу перебуватиме у Празі, будучи водночас уповноваженим празького уряду з бюджетних питань [Archiv KPR, inv. č. 914, sign. PR 1465, kart. 14, PR 49/39].

Незважаючи на досягнутий компроміс, у подальшому карпатоукраїнський прем'єр намагався не дати чеському генералові можливості працювати в його уряді. Прхалі було навіть відмовлено в окремому кабінеті в урядовій будівлі, і під час короткотривалих візитів до Хуста він був змушений працювати в офіцерській їдальні 45-го піхотного полку [NA, F. MV-L, k. 114, sign. 2-10-3; Winch, 1939, p. 268; Kennan, 2015, p. 66].

Під час зустрічі 4 лютого 1939 р. Августин Волошин запропонував Леву Прхалі не приступати до виконання повноважень у Карпатській Україні до проведення крайових виборів, які були призначені на 12 лютого. Очікувалося, що після цієї дати ситуація заспокоїться і карпатоукраїнська влада більше не чинитиме перешкод урядуванню генерала. Однак третій міністр вирішив залишитися в Хусті й розпочав підготовку до свого урядування [Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 152].

Перед загрозою нових прикордонних інцидентів, які намагалася спровокувати напередодні виборів сусідня Угорщина, Прага і Хуст шукали компромісу. Чеська національна рада на Підкарпатській Русі вийшла з ініціативою висловити публічну підтримку урядовій партії Українське Національне Об'єднання (УНО) взамін за відмову від античеських демонстрацій та перешкоджання роботі Лева Прхали. 3 лютого 1939 р. Міністерство внутрішніх справ Карпатської України видало всім підпорядкованим органам влади циркуляр із вказівкою в зародку унеможливити будь-яку античеську агітацію та енергійно виступати проти її інспіраторів як проти агентів ворожих держав. Метою розпорядження було нормалізувати в короткотерміновій перспективі

відносин між місцевим населенням і чеськими чиновниками [ДАЗО, ф. 18, оп.3, спр.109, арк. 3-4; ф. 3, оп. 3, спр. 65, арк. 60-61; Lidově Noviny, 16 únořa 1939, s. 1]. Того ж дня (3 лютого) центральний уряд схвалив на своєму засіданні проект рішення перевести звільнених чеських держслужбовців із Карпатської України на територію історичних земель, що мало вирішити тривалу суперечку з Хустом стосовно долі цих працівників [Archiv KPR, inv. č. 1143, sign. D 953/39, kart. 16].

Результатом ужитих заходів і ширшої домовленості стало включення чеського кандидата Мілоша Дрбала до списку партії УНО, а також поява 7 лютого 1939 р. заяви Чеської національної ради за підписом Прхали із закликом до чехів у Карпатській Україні голосувати за урядовий список [Lidově Noviny, 14 únořa 1939, s. 2].

Хоч посада міністра комунікацій, яку обійняв після виборів генерал, була суто номінальною і він не мав вирішального впливу на прийняття урядових рішень, фактично в його руках опинився контроль за всіма органами безпеки й оборони на території краю (армія, жандармерія, StOS, фінансова сторожа), які відігравали критично важливу роль в існуванні української автономії.

У розпал чесько-українського конфлікту уряд Карпатської України апелював до Берліна. 17 січня 1939 р. прем'єр-міністр Волошин надіслав у Празьке МЗС текст протестної телеграми, яку уряд планував надіслати в Берлін, якби не дійшло до врегулювання ситуації з призначенням Прхали [Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 458]. В іншому зверненні на Вільгельмштрассе міністр Юліан Ревай і керівник преси та пропаганди уряду Володимир Комаринський просили Третій Рейх зробити терміновий демарш у Празі, щоб запобігти кривавим інцидентам і народному повстанню проти рішення центральної влади [Archiv MZV, Politické věci, kart. 46].

Втім, дії Праги не викликали заперечень у Берліні [PA AA, Innere Politik. Parlaments. u. Parteiwesen. R103419, s. 27–28]: там продемонстрували відсутність зовнішньополітичного інтересу до питання Карпатської України, заявивши, що призначення Прхали є внутрішньою справою ЧСР. Водночас це зіграло на руку сусіднім Угорщині та Польщі, які домагались якнайшвидшої ліквідації центру українського іредентизму на Підкарпатті [Dąbrowski, 2007]. Номінація Прхали була спрямована на встановлення пильного контролю за діяльністю місцевого українського уряду та внутрішньою ситуацією в краї.

Прямий натяк на міжнародні імплікації, пов'язані з призначенням Лева Прхали, дав заступник міністра закордонних справ ЧСР д-р Іван Крно. Під час зустрічі з журналістами 27 січня 1939 р. він заявив, що Прага начебто не прагнула втручатись у внутрішні справи краю, «однак центральний уряд є відповідальним за все, що може мати загальнодержавне значення», а тому «мусить мати можливість контролю, адже все, що діється в цьому регіоні, може мати відгук назовні» [Archiv MZV. Politické věci. Kart. 45].

Одним із головних завдань зовнішньої політики Праги на межі 1938-1939 рр. була нормалізація відносин із сусідами, насамперед Польщею, яка всіляко домагалася від чехословацького уряду покінчити з «українським експериментом» у найсхіднішому регіоні країни. Міністр закордонних справ Чехо-Словаччини Франтішек Хвалковський відкрито визнав у розмові з польським послом Казімежем Папе, що призначення чеського генерала було зумовлене великими труднощами, з якими Прага зіштовхнулася у відносинах з українцями [AAN. Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP). Sygn. 5514, s. 8], а також бажанням «навести порядок із січами» [AAN. Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP). Sygn. 5462, s. 21].

Призначення Прхали, без сумніву, зіграло на руку Варшаві в її невтомних зусиллях придушити осередок кристалізації українського руху на Закарпатті. До того ж, відомо, що чеський генерал ще від початку 1930-х рр. перебував у приязних стосунках із польськими консулами в Ужгороді [ГДА СБУ, ф. 1, оп. 1 (1958 р.), спр. 470, арк. 106, 175] та в постійному контакті зі східною секцією польської розвідки [Woytak, 1979, p. 113], що кидає додаткову тінь на його місію в Карпатській Україні. Чеських документів, які підтвердили би діяльність Прхали на користь Польщі, не вдалося виявити, однак не випадково після окупації Чехо-Словаччини генерал виїхав саме до Польщі, де очолив чехословацький легіон при польській армії, з яким брав участь у вересневій кампанії 1939 р. [Šrámek, 1995, s. 93–108; AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5451, s. 282].

На початку березня 1939 р. Прага вирішила знову продемонструвати свою силу та нагадати хто є господарем у краї. 6 березня центральний уряд провів чергову реконструкцію хустського кабінету, внаслідок чого з посади міністра було усунуто Юліана Ревая, якого чехи підозрювали у надмірних контактах з німцями. Одночасно на посаду міністра внутрішніх справ, фінансів та комунікацій був перепризначений генерал Прхала [VNA, fond MNO, NS, Prezidium II, inv. č. 16227, sign. 28 1/6, k. 13023].

Відтак, ігноруючи рішучі протести двомісячної давності, федеральний уряд таки домігся свого. Чехи усвідомлювали, що якби голосно не протестували українці проти усунення Ю. Ревая, за допомогою урядового війська та жандармерії їм вдасться утримати край під своїм контролем, або й навіть повернутися до стану, який тут існував до 11 жовтня 1938 р. (до проголошення автономії Підкарпатської Русі).

При цьому офіційно Прага вустами генерала Прхали заявила, що урядові зміни не мали на меті усунути кабінет А. Волошина, і що попередній курс у краї буде збережений [NA, MZV VA I, kart. 1774]. Центральна влада заклала автономний уряд більше зосередитися на господарських і фінансових питаннях.

У політичних калькуляціях Праги новопризначеному генералу Л.Прхалі фактично випала роль неофіційного намісника краю, що додало багаття у полум'я українсько-чеського конфлікту. 9 березня

1939 р. А. Волошин адресував міністру закордонних справ Ф. Хвалковському та президенту ЧСР Е. Гасі листи з протестом проти цього рішення [Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 458; та 330; Archiv KPR, T. 97/21, č. III, kart. 34, mikrofilm č. 97]. Однак це не допомогло. Не маючи можливості якось вплинути на рішення Праги, А. Волошин сподівався, що чесько-український конфлікт, спричинений призначенням Прхали, можна буде владнати конституційним шляхом під час засідання Союму Карпатської України, який мав запропонувати президенту республіки новий склад уряду, в якому не було би вже місця для опального генерала [Stercho, 1971, p. 153].

Поряд з реорганізацією уряду Прага домоглася також зміни керівництва партії УНО – замість радикального у своїх поглядах Федора Ревая урядову партію Карпатської України очолив більш поміркований Юрій Перевузік. Цей крок мав продемонструвати відмову від радикальної націоналістичної риторики та лояльність до центральної влади [Archiv MZV, fond 35, Telegramy došlé a odeslané I, Bukarešt, № 208/39, 10.03.1939; Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 458]. На думку німецького повіреного у Празі А. Генке, саме Прхала виступив ініціатором кадрових змін в Карпатській Україні, намагаючись позбутися невігідних центральній владі національно-орієнтованих українських політиків [Hencke, 1977, s. 281].

Перепризначення Л. Прхали призвело також до загострення відносин між чехословацькими військовими та Карпатською Січчю. Остання відчайдушно шукала шляхів для озброєння своїх членів в очікуванні важливих міжнародно-політичних подій.

У зв'язку зі зростанням сепаратизму в автономних Словаччині та Підкарпатській Русі серед деяких чеських урядовців та військових (зокрема, міністра комунікацій та члена Вищої ради оборони генерала А. Еліаша) утверджувалася думка про необхідність використання армії для наведення порядку та уникнення розпаду республіки [Šrámek, 2008, s. 111]. Пішовши на значні територіальні поступки своїм сусідам – Польщі та Угорщині, Прага вирішила продемонструвати силу у вирішенні внутрішніх конфліктів зі словаками та карпатськими українцями.

У середині лютого 1939 р. центральний уряд обговорював плани відкликання уряду А. Волошина та негайного роззброєння і розпуску Карпатської Січі. Зокрема, дискутувалися негативні наслідки від можливого відторгнення Карпатської України та втрати сполучення з Румунією. Врешті-решт, Прага прийняла проміжне рішення зберегти при владі кабінет Волошина. При цьому чехословацькій армії було наказано зайняти безкомпромісну позицію щодо Карпатської Січі та підготуватися до її роззброєння [John, Kliment, Nakládal, 2004, s. 96].

На початку березня 1939 р. генерал Прхала отримав з Праги таємну вказівку будь-якою ціною втримати спокій в Карпатській Україні. Це передбачало також можливість використання військової сили для придушення

«великоукраїнського руху» [Masářík, 2002, s. 282; Suško, 1973, s. 190; Lukeš, 1968, s. 242]. У зв'язку з цим, командир 38-го хустського батальйону StOS підполковнику Антоніну Земану було наказано розробити план посилення військових об'єктів у Хусті та роззброєння Карпатської Січі, який був затверджений генералом Прхалою та доведений до відома крайового командування. Сигналом почати операції мало стати гасло: «Приїду на огляд». При розробці плану підполковник А. Земан, який належав до табору «яструбів», лише застерігав від зволікання в його реалізації, покликаючись на звіти про підготовку січовиків до захоплення владної будівлі у Хусті [NA, F. MV-L, k. 114, sign. 2-10-3].

У пост-мюнхенський період примара військової диктатури постійно витала над Чехо-Словаччиною, однак чеські політики не наважувалися передати державні справи до рук військових, побоюючись негативної реакції з боку Німеччини. Цього разу однак помилково видавалося, що Берлін дав вільну руку чехам на вирішення своїх проблем у відносинах з автономними краями.

Жандармський стражмістр Антонін Врубель, що був водієм командира хустського батальйону StOS, пригадував, що йому доводилося виконувати роль посередника між генералом Л. Прхалою та групою офіцерів, які прагнули здійснити військовий переворот в Карпатській Україні за зразком сусідньої Словаччини. На Підкарпатській Русі чехословацькі військові намагалися запобігти повторенню судетського сценарію та відокремлення краю від республіки. З огляду на це, вони були готові піти на повалення автономного уряду, інтернування його членів у монастирі в Кобилецькій Полянці (подібно до того як 10 березня 1939 р. був інтернований голова словацького уряду Й. Тісо у Бановце-над-Бєбравоу), роззброєння Карпатської Січі та здійснення рішучої боротьби проти угорських та польських терористів. Однак Прхала не схвалив цей план [Holub, 1969, s. 13].

Очевидно, що провал «гомолиного путчу» у Словаччині 9–10 березня 1939 р., який тільки призвів до ескалації напруги між Прагою та Братиславою, посилював вагання стосовно доцільності реалізувати подібний сценарій у Карпатській Україні. Тим більше, що ситуація тут не видавалася такою вже й критичною як у сусідній Словаччині. Напевно генерал був прихильником політики «батога й пряника» і намагався знайти певний *modus vivendi* з автономною владою, зокрема й щодо майбутнього «перереформатування» Карпатської Січі.

Однак після того, як план реорганізації Карпатської Січі зазнав невдачі через енергійний спротив керівництва ОНОКС, а відносини з чехословацьким військом ставали дедалі гіршими, генерал Прхала вирішив перейти до реалізації попередньо розробленого плану дій. Цьому посприяло також те, що 10 березня 1939 р. чехословацька жандармерія довідалася про підготовку керівництвом Карпатської Січі нападу на військові об'єкти у місті з метою усунення генерала Прхали з посади міністра автономного уряду та підняття античеського повстання [ABS, Brno-Kanice,

sygn. A 15, inv. č. 64, kr. 43, s. 218–219]. У зв'язку з цим, чехословацьке командування вжило превентивних заходів безпеки і видало наказ про початок підготовки до операції з роззброєння січовиків. Напередодні подій 13–14 березня 1939 р. з прикордонної смуги до столиці було стягнуто кілька додаткових рот StOS (тим самим були послаблені чехословацькі оборонні позиції перед обличчям прийдешнього угорського наступу), які мали встановити контроль над основними в'їздами та виїздами зі столиці. Вночі регулярні війська повинні були наступати від своїх казарм у передмісті до центру міста. Однак після того як вже було видано гасло, яке сигналізувало про початок виступу проти Січі, генерал Прхала несподівано зупинив операцію і наказав очікувати подальших вказівок. Через деякий час поблизу його помешкання відбулася стрілянина й він знову розпорядився підготуватися до «зачистки» [NA, F. MV-L, k. 114, sign. 2-10-3], початок якої невдовзі спровокувала вже видача зброї членам Карпатської Січі проти ночі з 13 на 14 березня 1939 р. начальником жандармерії Вакою за наказом голови уряду Волошина.

Оскільки проблема збройного зіткнення між карпатськими січовиками та чехословацькими військами в Хусті 13-14 березня 1939 р. була предметом нашого окремого розгляду [Пагіря, 2019, с. 21–37], тут зупинимось лише на висвітленні безпосередньої участі самого Прхали у згаданих подіях. Як свідчать чеські джерела, під час спроби отримання січовиками зброї в ніч з 13 на 14 березня 1939 р. Прхала наказав у терміновому порядку привести у бойову готовність та висунути до урядового будинку жандармський відділ швидкого реагування під командуванням Карела Виорала чисельністю 35 чол. [NA, F. MV-L, k. 114, sign. 2-10-3]. Цей крок призвів до загострення напруги між двома сторонами, спровокувавши кровопролиття біля стін урядової будівлі, внаслідок чого поранення отримали двоє січовиків і один чех.

Після припинення вогню сторонам вдалося мирно врегулювати конфлікт, внаслідок чого січовики, отримавши частину зброї (41 гвинтівку і 90 револьвери з амуніцією), повернулися у казарми Хустського коша на околицях міста. Однак ближче до світанку 14 березня 1939 р. генерал Прхала, дізнавшись про видачу січовикам зброї, викликав до себе Волошина та рішуче зажадав її повернення, на що отримав відмову [Свобода, 16 червня 1939, с. 2; Свобода, 23 червня 1939, с. 2]. Відтак він наказав чехословацьким військам згідно раніше розробленого плану зайняти стратегічні пункти в місті та атакувати о 6-й годині ранку головні січові об'єкти у місті: Кіш, «Січову Гостинницю», Головну Команду та «Жіночу Січ». Сам генерал очолив операцію із «зачистки» Хуста від карпатських січовиків, в якій взяли участь військовослужбовці 1-го батальйону 45-го піхотного полку разом з підрозділами StOS, фінансової сторожі, жандармерії та державної поліції – загалом 400-500 чол., за підтримки 6 танків, 4 броньованих автомобілів (OA vz. 30) і 37-мм протитанкової гармати [Beneš, 2007, s. 237; John, Kliment, Nakládal, 2004, s. 134]. Після 6-ї години на

вулицях Хуста з'явилися барикади, зав'язалися перестрілки та збройні сутички, які тривали 5 год.

Прем'єр-міністр Волошин усіляко намагався врегулювати збройний конфлікт і припинити насильство на вулицях Хуста. О 6:35, за трохи більше ніж півгодини після початку збройних сутичок, він зв'язався по телефону з урядовцем Ради міністрів, д-ром Кордошем, і зажадав, аби з огляду на прийдешні події у Братиславі (очевидно, йшлося про проголошення незалежності Словаччини), Прага наказала генералу Прхалі, «щоб він не чинив самостійних дій і перепон проти заходів, які організовує національна гвардія Січі для охорони кордонів від Угорщини і Польщі; а також, щоб дії генерала Прхали були паралельними з діями Січі» [Archiv MZV, Politické věci, kart. 45]. Цим Волошин давав зрозуміти, що видача зброї січовикам відбулася за його згодою, і головним адресатом таких дій були не чехи, а угорці й поляки, які виношували агресивні плани проти Карпатської України. Водночас заклик до «паралельних дій» з боку Прхали був, очевидно, пов'язаний зі сподіванням голови карпато-українського уряду на спільну участь чехів і січовиків в обороні краю. Чеський чиновник відразу переказав отриману інформацію в Міністерство оборони та Головний штаб. Тим часом у канцелярії президента ЧСР Еміля Гахи дали усну відповідь представникові уряду Карпатської України Вікентію Шандору, що вважають збройний інцидент у Хусті нападом Січі на чехословацьку армію та спробою «пучку» [Шандор, 1996, с. 56].

Після обіду 14 березня генерал Л. Прхала розпорядився повідомити у Прагу про «придушення повстання» Січі у Хусті і видав наказ про роззброєння усіх відділів Карпатської Січі на території краю та захоплення їхніх казарм чехословацьким військом [John, Kliment, Nakládal, 2004, s. 135].

Ввечері 14 березня 1939 р. у 2-й відділ Головного штабу у Празі надійшла телеграма від зв'язкового офіцера підполковника Карела Лукаса з підсумковою інформацією про ранкові бої з січовиками: «Інцидент в Хусті був ліквідований, Карпатська Січ здала зброю, військо разом із StOS патрулюють місто. Після обіду спокій не порушувався. Вечірніми годинами чинна влада прийняла оголошення, підписане міністрами за винятком ген. Прхали, закликаючи до спокою й непрямо вказуючи на чехословацьке військо, як винуватця інциденту [Нова свобода, 15 березня 1939, с. 1]. У свою чергу, військо вважає ініціатором інциденту Карпатську Січ, яка першою напала на владну будову, де поранила жандарма при виконанні свого обов'язку» [Lášek, 2008, s. 209]. Як справедливо відзначав з цього приводу британський журналіст Майкл Вінч: «Єдина розбіжність між версіями чехів та українців стосувалася відповідальності за обстріл урядового будинку. Чехи казали, що це січовики навмисно атакували його, а січовики говорили, що це чехи почали розстрілювати мирну демонстрацію» [Winch, 1939, p. 280].

Роль Лева Прхали у кривавих подіях у столиці Карпатської України проти ночі з 13 на 14 березня

1939 р. потребує ґрунтовнішого дослідження, зважаючи на контакти останнього з польською розвідкою ще з першої половини 1930-х рр. Деякі джерела стверджують про існування певної взаємодії між чеським генералом і угорською та польською сторонами під час згаданих подій, що відбувалася за посередництва подвійного агента Василя Татинця [ГДА СБУ, ф. 1, оп. 1 (1958 р.), спр. 470, арк. 176–177]. На користь цієї гіпотези свідчить, зокрема, дивний збіг нападу чехословацьких військ на основні об'єкти Карпатської Січі в Хусті з початком вторгнення угорської армії в Карпатську Україну. Ці дві події відбулися практично в один час – о 5-6 год. ранку 14 березня 1939 р. Чи не була проведена Прхалою «зачистка» в Хусті спрямована на знекровлення сил Карпатської Січі перед угорським наступом? Напевно, розпочинаючи придушення «українського путчу» в Хусті, генерал Прхала не знав про початок угорського наступу на Карпатську Україну, а його подальші дії довели, що він був готовий (до певного моменту) захищати територію Карпатської України.

А проте чесько-українське збройне протистояння таки зіграло на руку Угорщині, що розпочала окупацію краю якраз у момент початку кривавих сутичок у Хусті. Навряд чи це було частиною німецького плану або ж певної домовленості між празьким урядом і Німеччиною щодо нейтралізації січового опору напередодні угорського вторгнення, як вважав Августин Штефан [Stefan, 1954, р. 41]. Однак протистояння було вигідне для німецько-угорських планів розчленування Чехо-Словаччини, так як значною мірою унеможливило спільні дії карпатських січовиків і чехословацьких військ проти агресора. Мало того, німецьке МЗС використало сутички в Хусті для офіційного обґрунтування введення угорських військ у Карпатську Україну потребою захисту місцевого угорського населення [DGFP, 1951, р. 263–264].

Після початку вранці 14 березня 1939 р. угорського вторгнення на територію Карпатської України генерал Прхала виїхав у штаб 12-ї чехословацької дивізії у Сваляву, звідки деякий час командував оборонними боями чехословацьких військ проти угорського наступу на центральному напрямку поблизу Мукачева. Однак після полудня Прага доручила йому очолити евакуацію чехословацьких військ (12 тис. чол.) і державних службовців із сім'ями (15 тис. осіб) із території Підкарпатської Русі. Замість цього Прхала перекинув всю відповідальність за евакуацію та бойові дії на плечі командира дивізії бригадного генерала Олега Сватека, а сам невдовзі виїхав у штаб 6-го корпусу у Спішській Новій Весі [Jindřich, 2004, s. 217–219] з метою організації військової підмоги чехословацьким силам залученим до оборони Карпатської України. На території незалежної Словаччини він увійшов у контакт із новопризначеним командиром-словаком, який однак відмовився відправити на схід військову підмогу, посилаючись на те, що Німеччина санкціонує угорську окупацію. Після невдалої спроби запропонувати свої послуги словацькій владі та

відмови останньої пропустити його у Карпатську Україну, Прхала, розуміючи безпорадність становища, відправив телеграму генералу Сватеку у Сваляву із наказом відступати разом з військами на територію Словаччини [John, Kliment, Nakládal, 2004, s. 137].

Після безуспішних спроб зламати чехословацьку оборону поблизу Мукачева, вранці 15 березня угорське командування розпочало потужний наступ на позиції чехословацького I/36 батальйону біля Чинадійова, внаслідок чого об 11 год. останній під сильним артилерійським обстрілом був змушений відійти до Берегвару (палац Шенборна), а потім – Сваляви. Тут від командира 12-ї піхотної дивізії генерала Сватека батальйон одержав наказ при підтримці II/36 батальйону із Великого Березного наступного дня відкинути угорські війська до Мукачєвого [VHA, Fond MNO, HS, oper. oddel. 3, inv. č. 5598, kart. 24]. У цей же час подібну вказівку отримав також 45-й піхотний полк у Хусті, що згідно плану мав наступати на Мукачєво та Ужгород. Як писав командир хустського батальйону StOS підполковник Антонін Земан: «Було в цьому фантастична віра, що німці не дозволять, аби угорці посилитися за рахунок Підкарпатської Русі» [NA, F. MV-L, k. 114, sign. 2-10-3].

Чеські джерела вказують на те, що ініціатором цього плану був генерал Прхала, який так само як і українські лідери в Хусті, хибно вважав, що німецькі війська були вже на шляху в Карпатську Україну. З цього приводу він із Спішської Нової Весі після обіду 15 березня 1939 р. провів телефонну розмову з головою українського уряду А. Волошином, який повідомив його про отриману з Берліна відповідь з порадою не чинити опір угорцям [Holub, 1969, s. 60–61; Shandor, 1997, р. 201]. Після з'ясування обставин Прхала негайно скасував свій наказ про контрнаступ. Тим більше, що у чехословацьких військ, дислокованих на Підкарпатській Русі, не було для цього достатніх сил і засобів, так як угорські війська переважали їх у кілька разів. У другій половині 15 березня 1939 р. у супроводі броньованих автомобілів він від'їхав на захід Словаччини, звідки згодом зголосився на службу до утвореного німцями Протекторату Богемія та Моравія. Фактично після 15 березня 1939 р. Прхала, вже не мав жодного впливу на розвиток подій на Закарпатті. Як резюмував начальник штабу 12-ї дивізії полковник Ян Гержман, «людина, яка мала реальну можливість вести бойові дії, скоординувати опір та сприяти поступовій евакуації, як також передати зброю та оборонні позиції Січі, людина, що, як стверджували, в ці дні прагнув воювати проти угорської агресії, невизнаний міністр ген. Прхала, який був здатний приймати рішення – був першим, хто втік» [Shandor, 1997, р. 201–202].

Таким чином, генерал Лев Прхала відіграв неоднозначну роль в історії Карпатської України як автономного суб'єкту у складі Другої Чехо-Словацької республіки у 1938 – 1939 рр. З одного боку, як командувач 3-ї чехословацької армії, восени 1938 р. він доклав значних зусиль для стабілізації ситуації на сході республіки та посилення

обороздатності Підкарпатської Русі перед обличчям дестабілізаційних і підривних дій Польщі та Угорщини та наслідків Віденського арбітражу. З іншого боку, будучи чеським централістом за переконаннями і запеклим противником автономізації республіки, генерал намагався рішуче протидіяти відцентровим тенденціям у Братиславі та Хусті. Зростання у постмюнхенський період ролі чехословацьких військових у життєдіяльності автономного краю та республіки загалом, а також особиста заслуга Прхали у відстоюванні державних інтересів на сході стали факторами, які вплинули на його призначення на одну з ключових посад в карпатоукраїнському уряді – міністра внутрішніх справ, фінансів і комунікацій. До цього спричинило також прагнення владної верхівки ЧСР тримати запального військового подалі від столиці, з огляду на виношування ним планів військової змови проти центрального уряду у період Мюнхенської кризи. Влада Другої республіки вирішила використати енергію генерала, доручивши йому відповідальну місію – відновити послаблені позиції празького уряду на Підкарпатській Русі та пригнати розбурханий там український рух. Окрім внутрішньополітичних міркувань, це рішення було також продиктоване міжнародною ситуацією, зокрема прагненням уряду ЧСР нормалізувати відносини із Польщею, яка була стурбована появою вогнища українського іредентизму на своїх південних кордонах. Постать Прхали у цьому плані видавалася ідеальною, зважаючи на згадані вище централістські жилки, а також русофільські та полонофільські погляди генерала, відомі ще з часів його служби в Ужгороді на посаді командувача 12-ї піхотної дивізії.

Однак замість сподіваної стабілізації ситуації у Карпатській Україні призначення Прхали зіграло

деструктивну роль, спровокувавши кризу у відносинах між Прагою та Хустом. Воно порушило гармонійну співпрацю між чехословацькими військовими й автономним урядом, яка встановилася після Віденського арбітражу, і призвело до зростання українського радикалізму та раптового сплеску античеських настроїв у суспільстві. Рішення центрального уряду мало довгострокові наслідки. Воно зруйнувало довіру між Хустом і Прагою та запустило незворотний процес перетворення Карпатської України на незалежний суб'єкт міжнародної політики.

Зважаючи на потенційну загрозу відокремлення Карпатської України, у лютому-березні 1939 р. празький уряд доручив генералу Прхалі розробити план придушення «великоукраїнського руху у Карпатській Україні, який був введений в дію у ніч з 13 на 14 березня 1939 р., коли в очікуванні нападу Угорщини та Польщі уряд Волошина наказав озброїти відділи Карпатської Січі. Криваві події у Хусті, які збіглися у час з початком угорського вторгнення на територію краю, значною мірою стали можливими завдяки рішення Прхали застосувати непропорційну військову силу проти кепсько озброєних відділів січовиків під прикриттям реалізації завдання із «придушення січового путчу».

Подальша участь генерала Прхали у організації евакуації та оборони Карпатської України викликає не менше запитань. Його хаотичні дії та метання між Хустом, Свалявою та Братиславою були зумовлені нерозумінням геополітичної ситуації навколо Чехо-Словаччини та Карпатської України. Врешті-решт, головний тягар у проведенні евакуації та плануванні відступаючих боїв чехословацького війська з угорським гонведом лягли на плечі командира 12-ї дивізії генерала Олега Сватека.

Список використаних джерел

- Archiv bezpečnostních složek (ABS), Brno-Kanice, sygn. A 15, inv. č. 64, kr. 43
 Archiv Kanceláře prezidenta republiky (KPR), inv. č. 1143, sign. D 2388, PR 1130/38, PR 1430/38, kart. 16.
 Archiv KPR, inv. č. 1143, sign. D 953/39, kart. 16.
 Archiv KPR, inv. č. 914, sign. PR 1465, kart. 14, PR 49/39.
 Archiv KPR, T. 97/21, č. III, kart. 34, mikrofilm č. 97.
 Archiv Ministerstva zahraničních věcí České Republiky (Archiv MZV), Fond František Chvalkovský (1938 –1939), inv. č. 4068/38.
 Archiv MZV, Fond František Chvalkovský (1938 – 1939), inv. č. 4073/38.
 Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 152.
 Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 430.
 Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 458.
 Archiv MZV. Politické věci. Kart. 45
 Archiv MZV, Politické věci, kart. 46.
 Archiv MZV, fond 35, Telegramy došlé a odeslané I, Bukarešt, № 208/39.
 Archiwum Akt Nowych (AAN), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5451.
 AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5460.
 AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5462.
 AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5514.
 Bedřich, Hamák, Vondrovský, Ivo, 2011. *Mobilizovaná československá armáda 1938: (30. září 1938)*. 2., dopl. a opr. vyd., Dvůr Králové nad Labem: Fortprint. 207 s.
 Beneš, Jaroslav, 2007. *Stráž obrany státu. 1936 –1939*, Praha, 367 s.
 Borák, Mečislav, 1997. *Obrana Podkarpatské Rusi*, Česko-slovenská historická ročenka. Masarykova univerzita v Brně, s. 83 – 93.
 Dąbrowski, Dariusz, 2007. *Rzeczpospolita Polska wobec kwestii Rusi Zakarpackiej (Podkarpackiej)*. 1938 – 1939, 413 s.
 Documents on German Foreign Policy (DGFP) 1918 – 1945. 1951. From the Archives of the German Foreign Ministry. Series D (1937 – 1945) / Volume IV. *The Aftermath of Munich October 1938 – March 1939*, Washington.
 Feierabend, Ladislav, 1994. *Politické vzpomínky*. Tom I, Brno: Atlantis, 368 s.

- Hencke, Andor. 1977. *Augenzeuge einer Tragödie. Diplomatenjahre in Prag 1936 – 1939*, München: Fides-Verlagsgesellschaft München, 351 s.
- Holub, Ota, 1969. *Boje Československé armády a jednotek Stráže obrany státu na Podkarpatské Rusi (Karpatské Ukrajině) v březnu 1939*, Odboj a revoluce, r. 7, č. 5, Praha, s. 5–74.
- Kennan, George F., 2015. *From Prague After Munich: Diplomatic Papers, 1938-1940*, Princeton, N.J.: Princeton University Press. 300 p.
- Lidové Noviny, 24 prosince 1938.
- Lidové Noviny, 25 ledna 1939.
- Lidové Noviny, 14 února 1939.
- Lidové Noviny, 16 února 1939.
- Lidové Noviny, 7 března 1939.
- Lidové Noviny, 8 března 1939.
- Nemeček, Jan, 1994. *Armádní generál Lev Prchala a československý odboj v Polsku*, Historie a vojenství, roč. 43, č. 3, s. 107–132.
- Nemeček, Jan, 2006. *Československý odboj v Polsku v roce 1939 a arm. Gen. Lev Prchala*, Hájek, Jan – Kocian, Jiří – Zítka, Milan (edd.): *Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta*, Praha, s. 283–300.
- Národní archiv (NA), F. MV-L, k. 114, sign. 2-10-3.
- NA, MZV VA I, kart. 1774.
- NA, 1082 PMR, kart. 8292.
- NA, fond MV I, SR (1075-2), inv. č. 12 882, sign. 13-25-9, k. č. 6083.
- Jindřich, Marek, 2004. *Hraničářská kalvárie. Příběhy posledních obránců Masarykovy republiky na severu Čech a Podkarpatské Rusi v letech 1938–1939*, Praha, 339 s.
- John, M., Kliment, Ch.K., Nakládal, B. 2004, *Březen 1939*, Naše vojsko, 277 s.
- Kuklík, Jan, Němeček, Jan, 2004. *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939 – 1945*, Praha: Univerzita Karlova, nakl. Karolinum. 488 s.
- Lášek, Radan, 2008. *Jednotka určeni SOS. Díl třetí*, Praha, 335 s.
- Lukeš, František, 1968. *Podivný mir*, Praha, 322 s.
- Masařík, Hubert, 2002. *V proměnách Evropy. Paměti československého diplomata*. Paseka.
- Samuś, Paweł, Badziak, Kazimierz, Matwiejew, Giennadij, 1998. *Akcja «Lom»: polskie działania dywersyjne na Rusi Zakarpackiej w świetle dokumentów Oddziału II Sztabu Głównego WP*, Warszawa.
- Minařík, Pavel, Šrámek, Pavel, 2000. *Průvodce po mobilizované čs. branné moci v době mnichovské krize na území Slovenska a Podkarpatské Rusi*, Vojenská história. roč. 4. č. 2. s. 89–106.
- Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA AA, Berlin). Innere Politik. Parlaments. u. Parteiwesen. R103419.
- Rychlík, Jan, Rychlíková, Magdaléna, 2013. *Hospodářský, sociální, kulturní a politický vývoj Podkarpatské Rusi 1919 – 1939*, Červenec, 183 s.
- Shandor, Vincent, 1997. *Carpatho-Ukraine in the Twentieth Century. A Political and Legal History*, Harvard University Press, 321 p.
- Stefan, Augustin, 1954. *From Carpatho-Ruthenia to Carpatho-Ukraine*, New York: Carpathian Star Publishing Co, 48 p.
- Stercho, Peter, 1971. *Diplomacy of Double Morality. Europe's Crossroads in Carpatho-Ukraine 1919 – 1939*, Carpathian Research Center, 495 p.
- Šrámek, Pavel, 1996. *Osudové křižovatky generála Lva Prchaly*, Celostátní studentská vědecká konference Historie 1995. Ostrava 27 – 29. 11. 1995 / [Ed.]: Barteček, Ivo Ostrava, Filosofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, s. 93–108.
- Šrámek, Pavel, 1996. *Československá armáda v roce 1938*. 2. vyd. Společnost přátel československého opevnění, Brno: Náchod. 78 s.
- Šrámek, Pavel, 2008. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932 – 1939*, Praha: Mladá fronta, 147 s.
- Suško, Ladislav, 1973. *Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939*, *Československý časopis historický*. XXI, 2, Praha, s. 161–197.
- Svoboda, David. 2014. *Loučení bez dojetí. Češi a ukrajinská autonomie na Podkarpatské Rusi za druhé republiky*, *Paměť a Dějiny*, Praha, № 4, s. 18–30.
- Vojenský historický archiv (VHA), fond MNO, HS, organiz. odděl 1, inv. č. 6485, kart. 252.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5308, kart. 382.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5346, kart. 23.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5347, kart. 23.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5348, kart. 23.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5349, kart. 23.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5598, kart. 24.
- VHA, fond MNO, HS, Prezidium II, inv. č. 16227, sign. 28 1/6, k. 13023.
- Woytak, Richard A., 1979. *On the Border of War and Peace: Polish Intelligence and Diplomacy in 1937–1939 and the Origins of the Ultra Secret*, New York: Columbia University Press, 135 p.
- Winch, Michael, 1939. *Republic for a day. An eyewitness account of the Carpatho-Ukraine incident*, London, 286 p.
- Діло, 16 лютого 1939, с. 2.
- Діло, 12 березня 1939, с. 6.
- Нова Свобода, 12 березня 1939, с. 20.
- Нова Свобода, 15 березня 1939, с. 1.
- Свобода, 16 червня 1939, с. 2.
- Баран, В., 1996. *Денник*, Ужгород: Гражда, 143 с.
- Беднаржова, Т., 1995. *Августин Волошин – державний діяч, педагог-мислитель*, Львів: «Основа», 232 с.
- Веґеш, М., 2004. *Карпатська Україна. Документи і факти*, Ужгород: Карпати, 431 с.
- Гренджа-Донський, В., 1987. *Щастя і горе Карпатської України. Щоденник*. Том VIII, Вашингтон, 487 с.
- Галузевий державний архів СБУ (ГДА СБУ), ф. 6, спр. 71684фп.

- ГДА СБУ, ф. 1, оп. 1 (1958 г.), спр. 470.
 Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), ф. 18, оп. 3, спр. 105.
 ДАЗО, ф. 18, оп. 3, спр. 109.
 ДАЗО, ф. 3, оп. 3, спр. 65.
Закарпаття під Угорщиною 1938-1944 рр. 1999 / В. Маркусь, В. Худанич, Нью-Йорк; Чикаго; Ужгород: Гражда: Карпати, 232 с.
Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії. У двох томах. Том I. Карпатська Україна: документи і матеріали, 2009. / Упор. Довганич О. Д., Корсун О. М., Пагіря О. М., Ужгород: ВАТ «Видавництво Закарпаття», 755 с.
Карпатська Україна (1938 – 1939). Збірник архівних документів і матеріалів. 2009. / Упоряд. М. Делеган, С. Вискварко, Ужгород: Карпати, 289 с.
 Майоров, М. Два чужинецькі генерали і український визвольний рух, *Лікбез. Історичний фронт*, 24.10.2016. [Online]. Доступно: <http://likbez.org.ua/ua/ukrayinska-dva-chuzhinetski-general-i-ukrayinskij-vizvolnij-ruh.html> (дата звернення: 09.03.2020).
 Мандрик, М. 2009. *Карпатський геополітичний чинник 1938–1939 рр. у системі міжнародної дипломатії, 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ.* № 1 (32), Київ.-Харків: Права людини, с. 22–85.
 Пагіря, О. *Загадковий міністр Карпатської України*, Закарпаття онлайн. 03.02.2011. [Online]. Доступно: <https://zakarpattya.net.ua/Zmi/78804-Zahadkoviy-ministr-Karpat'skoi-Ukrainy> (дата звернення: 09.03.2020).
 Пагіря, О. 2016. Гібридна війна» Угорщини та Польщі проти Карпатської України у 1938–1939 рр., *Український визвольний рух* / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, Львів, Збірник 21, с. 292–323.
 Пагіря, О., 2019. Події 13–14 березня 1939 р. в Хусті: путч, повстання чи збройний конфлікт? *Карпатська Україна – незалежна держава.* Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю проголошення незалежності Карпатської України (Ужгород, 14–15 березня 2019), Ужгород, с. 21–37.
 Пагіря, О., 2019. Співпраця чехословацьких військових і «Карпатської Січі» у протидії диверсійним акціям Польщі й Угорщини проти Карпатської України (1938–1939), *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* с. 97–122.
 Шандор, В., 1996. Армія і Карпатська Січ, *Карпатська Січ.* Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-й річниці Карпатської України (Ужгород, 11–12 березня 1995 р.), Ужгород: Гражда, с. 33–72.
 Стерчо, П., 1994. *Карпато-Українська держава: До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919 – 1939 рока*, Львів, 288 с.
 Федака, С., 2010. Лев Прхала, *Карпатська Україна: у двох томах.* Т. 2. Хроніка подій. Персоналії / Упоряд.: С. Д. Федака; голова редкол. І. І. Качур, Ужгород: Закарпаття, с. 183–185.

References

- Archiwum Akt Nowych (AAN), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5451.
 AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5460.
 AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5462.
 AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (II RP), sygn. 5514.
 Archiv bezpečnostních složek (ABS), Brno-Kanice, sygn. A 15, inv. č. 64, kr. 43
 Archiv Kanceláře prezidenta republiky (KPR), inv. č. 1143, sign. D 2388, PR 1130/38, PR 1430/38, kart. 16.
 Archiv KPR, inv. č. 1143, sign. D 953/39, kart. 16.
 Archiv KPR, inv. č. 914, sign. PR 1465, kart. 14, PR 49/39.
 Archiv KPR, T. 97/21, č. III, kart. 34, mikrofilm č. 97.
 Archiv Ministerstva zahraničních věcí Češke Republiky (Archiv MZV), Fond František Chvalkovský (1938-1939), inv. č. 4068/38.
 Archiv MZV, fond 35, Telegramy došlé a odeslané I, Bukarešt, № 208/39.
 Archiv MZV, Fond František Chvalkovský (1938-1939), inv. č. 4073/38.
 Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 152.
 Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 458.
 Archiv MZV, II. sekce (1918-1939), III. řada, kart. 430.
 Archiv MZV, Politické věci, kart. 46.
 Archiv MZV, Politické věci. Kart. 45
 Baran, V., 1996. *Dennik [Diary]*, Uzhhorod: Hrazhda, 143 s. (in Ukrainian).
 Bednarzhova, T., 1995. *Avhustyn Voloshyn – derzhavnyi diiach, pedahoh-myslytel [Augustyn Voloshyn – a statesman, a teacher, a thinker]*, Lviv: «Osnova», 232 s. (in Ukrainian).
 Bedřich, Hamák, Vondrovský, Ivo, 2011. *Mobilizovaná československá armáda 1938: (30. září 1938).* 2., dopl. a opr. vyd., Dvůr Králové nad Labem: Fortprint. 207 s. (in Czech).
 Beneš, Jaroslav, 2007. *Stráž obrany státu. 1936 – 1939*, Praha, 367 s. (in Czech).
 Borák, Mečislav, 1997. *Obrana Podkarpatské Rusi, Česko-slovenská historická ročenka.* Masarykova univerzita v Brně, s. 83–93. (in Czech).
 Dąbrowski, Dariusz, 2007. *Rzeczpospolita Polska wobec kwestii Rusi Zakarpackiej (Podkarpackiej).* 1938 – 1939, 413 s. (in Polish)
 Derzhavnyi arkhiv Zakarpatskoi oblasti (DAZO), f. 18, op. 3, spr. 105.
 DAZO, f. 18, op. 3, spr. 109.
 DAZO, f. 3, op. 3, spr. 65.
Dilo, 12 bereznia 1939, s. 6.
Dilo, 16 liutoho 1939, s. 2.
 Documents on German Foreign Policy (DGFP) 1918 – 1945. 1951. From the Archives of the German Foreign Ministry. Series D (1937 – 1945) / Volume IV. *The Aftermath of Munich October 1938 – March 1939*, Washington. (in English).

- Fedaka, S., 2010. Lev Prchala [Lev Prchala], *Karpatska Ukraina: u dvoch tomakh*, t. 2. Khronika podii. Personalii / Uporiad.: S. D. Fedaka; holova redakcia. I. I. Kachur, Uzhhorod: Zakarpattia, s. 183–185. (in Ukrainian).
- Feierabend, Ladislav, 1994. *Politické vzpomínky*. Tom I, Brno: Atlantis, 368 s. (in Czech).
- Haluzevyi derzhavnyi arkhiv SBU (HDA SBU), f. 6, spr. 71684fp.
- HDA SBU, f. 1, op. 1 (1958 r.), spr. 470.
- Hencke, Andor, 1977. *Augenzeuge einer Tragödie. Diplomatenjahre in Prag 1936 – 1939*, München: Fides-Verlagsgesellschaft München, 351 s. (in German).
- Holub. Ota, 1969. Boje Československé armády a jednotek Stráže obrany státu na Podkarpatské Rusi (Karpatské Ukrajině) v březnu 1939, *Odboj a revoluce*, r. 7, č. 5, Praha, s. 5–74. (in Czech).
- Hrendzha-Donskyi, V., 1987. *Shchastia i hore Karpatskoi Ukrainy [Carpatho-Ukraine's happiness and grief]*. Shchodennyk, tom VIII, Vashynhton, 487 c. (in Ukrainian).
- Jindřich, Marek, 2004. *Hraničářská kalvárie. Příběhy posledních obránců Masarykovy republiky na severu Čech a Podkarpatské Rusi v letech 1938 – 1939*, Praha, 339 s. (in Czech).
- John, M., Kliment, Ch.K., Nakládal, B., 2004. *Březen 1939, Naše vojsko*, 277 s. (in Czech).
- Karpatska Ukraina (1938 – 1939). Zbirnyk arkhivnykh dokumentiv i materialiv [Carpatho-Ukraine (1938 – 1939). A collection of archival documents and materials]*, 2009. / Uporiad. M. Delehan, S. Vyskvarko, Uzhhorod: Karpaty, 289 c. (in Ukrainian).
- Karpatska Ukraina: Dokumenty i materialy. Khronika podii. Personalii. U dvoch tomakh. Tom I. Karpatska Ukraina: dokumenty i materialy [Carpatho-Ukraine: Documents and materials. The Chronicle of events. In two volumes. Vol. I. Carpatho-Ukraine: Documents and materials]*, 2009. / Upor. Dovhanych O. D., Korsun O. M., Pahiria O. M., Uzhhorod: VAT «Vydavnytstvo Zakarpattia», 755 c. (in Ukrainian).
- Kennan, George F., 2015. *From Prague After Munich: Diplomatic Papers, 1938 – 1940*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 300 p. (in English).
- Kuklík, Jan, Němeček, Jan, 2004. *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939 – 1945*, Praha: Univerzita Karlova, nakl. Karolinum, 488 s. (in Czech).
- Lášek, Radan, 2008. *Jednotka určení SOS. Díl třetí*, Praha, 335 s. (in Czech).
- Lidové Noviny, 14 února 1939.
- Lidové Noviny, 16 února 1939.
- Lidové Noviny, 24 prosince 1938.
- Lidové Noviny, 25 ledna 1939.
- Lidové Noviny, 7 března 1939.
- Lidové Noviny, 8 března 1939.
- Lukeš, František, 1968. *Podivný mir*, Praha, 322 s. (in Czech).
- Maivorov, M., Dva chuzhynetski heneraly i ukrainskyi vyzvolnyi rukh [Two foreign generals and the Ukrainian liberation movement], *Likbez. Istorychnyi front*, 24.10.2016. [Online]. Dostupno: <http://likbez.org.ua/ua/ukrayinska-dva-chuzhinetski-general-i-ukrayinskij-vizvolnij-ruh.html> (data zvernennia: 09.03.2020). (in Ukrainian).
- Mandryk, M., 2009. Karpatskyi heopolitychnyi chynnyk 1938–1939 rr. u systemi mizhnarodnoi dyplomatii [The Carpatho-Ukrainian geopolitical factor in 1938 – 1939 in the system of international diplomacy], *Z arkhiviv VUChK-HPU-NKVD-KHB*, № 1 (32), Kyiv.-Kharkiv: Prava liudyny, c. 22–85. (in Ukrainian).
- Masařík, Hubert, 2002. *V proměněch Evropy. Paměti československého diplomata*, Paseka. (in Czech).
- Minařík, Pavel, Šrámek, Pavel, 2000. Průvodce po mobilizované čs. branné moci v době mnichovské krize na území Slovenska a Podkarpatské Rusi, *Vojenská historie*, roč. 4, č. 2, s. 89–106. (in Czech).
- Národní archiv (NA), F. MV-L, k. 114, sign. 2-10-3.
- NA, 1082 PMR, kart. 8292.
- NA, fond MV I, SR (1075-2), inv. č. 12 882, sign. 13-25-9, k. č. 6083.
- NA, MZV VA I, kart. 1774.
- Nemeček, Jan., 1994. Armádní generál Lev Prchala a československý odboj v Polsku, *Historie a vojenství*, roč. 43, č. 3, s. 107–132. (in Czech).
- Nemeček, Jan., 2006. *Československý odboj v Polsku v roce 1939 a arm. Gen. Lev Prchala*, Hájek, Jan – Kocian, Jiří – Zítka, Milan (edd.): Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta. Praha, s. 283–300. (in Czech)
- Nova Svoboda*, 12 března 1939, s. 20.
- Nova Svoboda*, 15 března 1939, s. 1.
- Pahiria, O., 2016. *Hibrydna viina» Uhorshchyny ta Polshchi proty Karpatskoi Ukrainy u 1938 – 1939 rr.* [The Hybrid Warfare of Hungary and Poland against Carpatho-Ukraine in 1938–1939], *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh / Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu*, Lviv, zbirnyk 21, c. 292–323. (in Ukrainian).
- Pahiria, O., 2019. Podii 13–14 března 1939 r. v Khusti: putch, povstannia chy zbroinyi konflikt? [The events of 13-14 March 1939 in Khust: a putsch, a rebellion or an armed conflict?], *Karpatska Ukraina – nezalezna derzhava. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, prysviachenoi 80-richchiiu proholoshennia nezalezhnosti Karpatskoi Ukrainy (Uzhhorod, 14–15 března 2019)*, Uzhhorod, c. 21–37. (in Ukrainian).
- Pahiria, O., 2019. Spivpratsia chekhoslovatskykh viiskovykh i «Karpatskoi Sichi» u protydii dyversiinym aktsiiam Polshchi y Uhorshchyny proty Karpatskoi Ukrainy (1938 – 1939) [Cooperation between the Czechoslovak military and the Carpathian Sich to counteract sabotage actions by Poland and Hungary against Carpatho-Ukraine (1938-1939)], *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, c. 97–122. (in Ukrainian).
- Pahiria, O., Zahadkovyi ministr Karpatskoi Ukrainy [A mysterious minister of Carpatho-Ukraine], *Zakarpattia online*. 03.02.2011. [Online]. Dostupno: <https://zakarpattia.net.ua/Zmi/78804-Zahadkovyi-ministr-Karpatskoi-Ukrainy> (data zvernennia: 09.03.2020). (in Ukrainian).
- Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA AA, Berlin). Innere Politik. Parlaments. u. Parteiwesen. R103419.
- Rychlík, Jan, Rychlíková, Magdaléna, 2013. *Hospodářský, sociální, kulturní a politický vývoj Podkarpatské Rusi 1919 – 1939*, Červenec, 183 s. (in Czech).
- Samuś, Paweł, Badziak, Kazimierz, Matwiejew, Giennadij, 1998. *Akcja «Lom»: polskie działania dywersyjne na Rusi Zakarpackiej w świetle dokumentów Oddziału II Sztabu Głównego WP*, Warszawa. (in Polish).

- Shandor, V., 1996. Armia i Karpatska Sich [The Army and the Carpathian Sich], *Karpatska Sich. Materialy naukovopraktychnoi konferentsii, prysviachenoj 56-i richnytsi Karpatskoj Ukrainy (Uzhhorod, 11–12 bereznia 1995 r.)*, Uzhhorod: Hrazhda, s. 33–72. (in Ukrainian).
- Shandor, Vincent, 1997. *Carpatho-Ukraine in the Twentieth Century. A Political and Legal History*, Harvard University Press., 321 p. (in English).
- Šrámek, Pavel, 1996. *Československá armáda v roce 1938*. 2. vyd. Společnost přátel československého opevnění, Brno: Náchod. 78 s. (in Czech).
- Šrámek, Pavel, 1996. *Osudové křižovatky generála Lva Prchaly*, Celostátní studentská vědecká konference Historie 1995. Ostrava 27 – 29. 11. 1995 / [Ed.]: Barteček, Ivo Ostrava, Filosofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, s. 93–108. (in Czech).
- Šrámek, Pavel, 2008. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932 – 1939*, Praha: Mladá fronta. 147 s. (in Czech).
- Stefan, Augustin, 1954. *From Carpatho-Ruthenia to Carpatho-Ukraine*, New York: Carpathian Star Publishing Co, 48 p. (in English).
- Stercho, P., 1994., *Karpato-Ukrainska derzhava: Do istorii vyzvolnoi borotby karpatskykh ukrainsiv u 1919–1939 rokakh [The Carpatho-Ukrainian state. On the history of the liberation struggle of Carpatho-Ukrainians in 1919 – 1939]*, Lviv, 288 s. (in Ukrainian).
- Stercho, Peter, 1971. *Diplomacy of Double Morality. Europe's Crossroads in Carpatho-Ukraine 1919 – 1939*. Carpathian Research Center, 495 p. (in English).
- Suško, Ladislav, 1973. Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939, *Československý časopis historický*, XXI, 2, Praha. s. 161–197. (in Slovakian).
- Svoboda, 16 chervnia 1939, s. 2.
- Svoboda, David, 2014. *Loučení bez dojetí. Češi a ukrajinská autonomie na Podkarpatské Rusi za druhé republiky*, Paměť a Dějiny, Praha, № 4, s. 18–30. (in Czech).
- Vehesh, M., 2004. *Karpatska Ukraina. Dokumenty i fakty [Carpatho-Ukraine. Documents and facts]*, Uzhhorod: Karpaty, 431 c. (in Ukrainian).
- Vojenský historický archiv (VHA), fond MNO, HS, organiz. odděl 1, inv. č. 6485, kart. 252.
- VHA, fond MNO, HS, Prezidium II, inv. č. 16227, sign. 28 1/6, k. 13023.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5308, kart. 382.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5347, kart. 23.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5348, kart. 23.
- VHA, fond MNO, HS, oper. odděl 3, inv. č. 5349, kart. 23.
- VHA, Fond MNO, HS, oper. oddel. 3, inv. č. 5598, kart. 24.
- VHA. Fond MNO, HS, oper. oddel. 3, inv. č. 5346, kart. 23.
- Winch, Michael, 1939. *Republic for a day. An eyewitness account of the Carpatho-Ukraine incident*, London, 286 p. (in English).
- Woytak, Richard A., 1979. *On the Border of War and Peace: Polish Intelligence and Diplomacy in 1937–1939 and the Origins of the Ultra Secret*, New York: Columbia University Press. 135 p. (in English).
- Zakarpattia pid Uhorschynoiu 1938-1944 rr. [Transcarpathia under Hungary. 1938-1944]* 1999. / V. Markus, V. Khudanych, Niu-Iork; Chikaho; Uzhhorod: Hrazhda: Karpaty, 232 s. (in Ukrainian).

SUMMARY

GENERAL LEV PRCHALA'S MISSION IN CARPATHO-UKRAINE (1938 – 1939)

Oleksandr Pahiria

Candidate of History, Senior Researcher at the Memorial Museum of «Territory of Terror», Lviv

The article examines the activities of Czech General Lev Prchala on the positions of the third minister in the autonomous government of Carpatho-Ukraine and the commander of Czechoslovak troops in the East of the Second Czecho-Slovak republic in 1938-1939. The research methodology is based on the comprehensive approach to the analysis of the activities of General Prchala in the broader Czechoslovakian and international contexts. Drawing on Czech archival materials and contemporary publications, the author traces the role of the Czech General in boosting the defence capacity of the autonomous region against the backdrop of subversive actions backed by Hungary and Poland, analyzes the circumstances and consequences of his nomination to the government position in Khust, highlights the General's conflict with the Carpatho-Ukrainian elite and his involvement in preparing and implementing plans aimed at the suppression of the Ukrainian movement in Carpatho-Ukraine, as well as his participation in organizing land defence against Hungarian armed aggression in mid-March 1939. The author postulates that apart from internal political considerations, the January 1939 appointment of Prchala to the third minister in the autonomous government was motivated by the desire of the Czechoslovak government to normalize its relations with Poland. Instead of the anticipated stabilization of the situation in Carpatho-Ukraine, this nomination played a destructive role and provoked a crisis in relations between Prague and Khust. In the course of development in Carpatho-Ukraine, General Prchala proved a Czech centralist and a harsh opponent of republic's federalization by having fiercely resisted attempts by Ukrainians to establish their state within the Czechoslovak federation.

Keywords: Lev Prchala, Carpatho-Ukraine, the Second Czecho-Slovak Republic, Carpathian Sich.